

ilustrace malířky a grafičky Barbory Motlové, včetně důležité mapy dnešního Polska s vymezením regionů (obálku lze navíc použít jako vystřihovánku).

Jaroslav Otčenášek (EÚ AV ČR, v. v. i.)

Marian Golka, SOCJOLOGIA KULTURY. Wydawnictwo Naukowe SCHOLAR, Warszawa 2013, 381 s.–

Etnologie a v širším pohledu celá kulturní antropologie využívají poznatků sociologické vědy. Některé metody a výsledky sociologických bádání, například statistické analýzy nebo sociometrie, dnes tvoří nedílnou součást těchto humanitních věd. Funguje to samozřejmě i opačným směrem. Jednou z publikací, které přibližují náhled výše zmíněných disciplín, je bezesporu *Sociologia kultury* polského sociologa Mariana Golky, působícího na Univerzitě Adama Mickiewicze v Poznani. Golka se dlouhodobě zabývá výzkumy v oblasti sociologických teorií kultury, v poslední době s důrazem na procesy související s kulturní globalizací.

Recenzovaná syntetická publikace, která vychází již ve druhém, upraveném a doplněném vydání, může bezesporu velmi dobře fungovat i jako kniha pro úvod do této problematiky. Práce je rozdělena do deseti větších kapitol. V Prologu (1. část) je pojata obecněji a přehledným způsobem čtenáře uvádí do celkové problematiky úlohy a možností aplikace sociologického bádání v oblasti kultury, s hlavními teoretickými koncepcemi a kontaktními oblastmi společnými se sousedními vědeckými disciplínami. Druhá kapitola je zaměřena na

stručné dějiny sociologie kultury. Následně přechází k charakteristice hlavních příznaků kultury a popisuje vztah kultury a komunikace. Třetí kapitola se zabývá metodami chápání a vnímání kultury (ontogeneze a fylogeneze kultury jako souhrnu kulturních znaků), představuje typy procesů konstituování kultury a též postupy a mechanismy enkulturace jedince. Čtvrtý oddíl se zaměřuje na společensko-kulturní činitele působící na utváření osobnosti, včetně typologie těchto působících prvků. V páté části práce představuje autor role člověka v kulturním systému, rozvržení kultury a prostředí, v němž se různé typy úloh jednotlivce v kultuře rozvíjejí. Šestá kapitola se zabývá kulturou masovou a populární (tj. v podstatě současným stavem kultur) a přináší objasnění role sociologie při výzkumech těchto dnešních celosvětových kulturních fenoménů, včetně historie těchto pojmů. Golka přidává také charakteristiku obsahu masové kultury a její zhodnocení a popisuje také proměny masové kultury v době informační společnosti. Sedmý oddíl obsahuje popis a teoretické koncepcce spojené se sociálními a kulturními diferenciacemi. Zařazeny jsou sem i části věnující se různým životním stylům, subkulturám, sektám a podobným autonomním či k autonomizaci směřujícím kulturním skupinám.

Poslední tři kapitoly mají charakter jakéhosi vzkazu badatelům z oblasti humanitních věd k současnému vnímání kultury. Osmá kapitola přináší problém porovnávání kultur a možnosti (pokud nějaké skutečně fungují) jejich komparace. Zmíněn je také problém stále v mnoha směrech nepřekonaného evropocentrismu ve vztahu k výzkumu kultury a obecně otázka, jaká kritéria při porovnávání typů kultury lze využívat. Devátý oddíl přivádí čtenáře k úvahám

o dynamice kultury a celého společensko-kulturního dění. Autor tu zmiňuje hlavní aspekty teorie konvergence a difuze, nahlíží na hlavní původce blokování společensko-kulturních změn. Závěrečná, desátá kapitola se zaměřuje na nástin sociologie umění. Umění je nedílnou součástí každé kultury a lepší pochopení jeho funkce, utváření a působení na člověka přináší i hlubší proniknutí do smyslu kultury jako takové.

Současné sociologické výzkumy kultury jsou poměrně populární nejen v USA či v Německu. Různé kulturní aspekty jsou dlouhodobě zkoumány i v České republice. Syntetická práce Mariana Golky představuje opravdu dobrý základ pro nováčka v oblasti, určitě však může plnit i funkci jistého korektivu některých ne zcela podložených teorií a úvah, jimž je současný poučený čtenář v této oblasti někdy vystaven. Stálo by za úvahu vydat tuto knihu i v českém překladu.

Jaroslav Otčenášek (EÚ AV ČR, v. v. i)

Markéta Křížová, OTROCTVÍ V NOVÉM SVĚTĚ. *Lidové noviny, Praha 2013, 348 s.*—

Antropoložka a historička Markéta Křížová se dlouhodobě zabývá tématy spojenými s kolonizací amerického kontinentu. Její poslední kniha, *Otroctví v Novém světě*, staví na autorčiných hlubokých znalostech historických a geografických podmínek této oblasti. Zachycuje historii a důsledky moderního otroctví i s jeho kořeny v antickém Řecku a Římě, zároveň zmiňuje také středověk jako spojnicí mezi otroctvím starověkým a novověkým.

Publikace je však zaměřena především na autorčinu dominantu, tedy kolonizaci Amerik a s ní spojené obnovení obchodu s otroky v novém, dříve nevídaném měřítku. Ve vyčerpávající kapitole *Oživení otroctví na prahu nové doby* jsou popsány různé přístupy k otroctví v jednotlivých koloniích s ohledem na morální, ekonomické a politické podmínky, které převládaly v jejich „mateřských“ zemích. Autorka rozlišuje mezi dvěma typy společností, pro které zavádí termíny „společnosti s otroky“ (zejména pevninské kolonie) a „otrokářské společnosti“ (Karibik, kolonie, jejichž bohatství pramenilo především z plantáží a vývozu bavlny), kde byly praktikovány různé formy otrokářství a podmínky otroků se často významně lišily. Dále se pokouší vysvětlit, proč se měnily názory na zotročování domorodých obyvatel Ameriky a jak se postupně vyvíjel obchod s Afrikou. Důraz je kladen na dopady otroctví na jednotlivé kolonie i na jednotlivé kolonizující evropské země.

Celá kapitola je věnována popisu života otroků v různých amerických koloniích, jejich každodenní realitě, postavení žen a strategiím, které otroci používali ve snaze rozšířit svůj manévrovací prostor. Životní podmínky otroků se v různých časech v důsledku politického, kulturního a demografického rozvoje oblasti měnily. Co však zůstalo pro otroctví klíčovým, bylo postupné zotročování jednotlivců, které stavělo na systematickém ponižování a konečné ztrátě jejich vlastního já. Přestože se vyskytovaly různé názory na mentální schopnosti černých Afričanů, křesťanští misionáři se často domnívali, že tito lidé jsou schopni vykoupení a jsou tedy vhodnými adepty pro konverzi (což jim ovšem obvykle nebránilo v tom, aby obhajovali otroctví jako